

Анатолій Мойсієнко

УДК 821.161.3-193.3=161.2].09

БІЛОРУСЬКИЙ СОНЕТ І ЙОГО ПЕРЕКЛАДИ В УКРАЇНІ

У статті подано огляд білоруського сонетного вірша та його українських інтерпретацій XX – поч. XXI ст., аналіз українськомовних перекладів Багдановичевого сонета “Паміж пяскою Егіпецкай зямлі”.

Ключові слова: білоруський сонет, жанрові різновиди сонета, український переклад.

Anatoliy Moysiienko. Byelorussian sonnets and their Ukrainian translations

The article reviews some of the Byelorussian sonnets and their Ukrainian interpretations at the turn of the 21st century. In particular, the author concentrates on Ukrainian translations of Bohdanovych's sonnet “In the Sands of Egypt”.

Key words: Byelorussian sonnet, genre variants of sonnet, Ukrainian translation.

Білоруський сонет як літературне явище постає з перших десятиліть ХХ століття. З появою творів Янкі Купали, Максима Багдановича, Павлюка Труса, Змітрока Бядулі та інших талановитих авторів жанрострофа сонета не лише отримує постійну прописку на теренах білоруського вірша як канонічна з'ява, а й набуває численних формальних видозмін. Якщо, наприклад, Максим Багданович культивує класичну італійсько-французьку форму сонета, тим самим утверджуючи її на ґрунті рідної мови в усьому смислового і стилістично-образному розмаїтті, то в Янкі Купали чотирнадцятирядкова строфа далеко не завжди зберігає власне сонетне “наповнення” – це стосується й віршового розміру, й окремих структурно-композиційних компонентів; він удається до англійського сонетного типу з фінальним дворядковим замком.

Білоруське підґрунтя стає плідним для перекладного сонета. І якщо відомий з кінця ХІХ століття переклад О. Єльським сонета А. Міцкевича “В бурю” важко назвати досконалим, то опубліковані вже в новому столітті переклади верленівських віршів М. Багдановичем чи шекспірівських М. Дубровським засвідчили неабияку майстерність білоруських митців у жанрі сонетотворення. Поряд із творами білоруською мовою з-під пера Янкі Купали, Янкі Лучини з'являються сонетні рядки польською, Максим Багданович пише російськомовний сонет “Что из того, что стих в душе кипит?”, перекладає російською сонети Янки Купали “Я тебе, зямля мая прадзедаў маіх” (“Для тебя, отчизна предков моих”), “Наспелая постаць шчаслівых пасеваў” (“Созревших хлебов золотые посевы”).

Добре знайомий зі світовою класикою (Горацій і Овідій, Буало і Джовані, Гейне й Шиллер, Верлен і Арвер, Пушкін і Брюсов, Шевченко і Франко...), М. Багданович і у своїй творчості намагається розширити змістову й формальну палітру білоруського вірша. У великій оглядовій статті “Білоруське відродження” він зазначав: “...Моя творчість була спрямована головним чином на розширення кола тем і форм білоруської поезії” [1, 237]. Лише в розділі “Старовинна

спадщина” з його “Вінка” знаходимо поезії таких жанрових різновидів, як пантаметр і сонет, тріолет і рондо, октава й терцина. Проф. Авген Баричевський у книжці “Поетика літературних жанрів”, опублікованій за десять років по смерті М. Багдановіча, назве його “піонером і великим майстром строфічних форм” у білоруській поезії [4, 10].

Художньо-жанрове розмаїття вірша приваблювало М. Багдановіча і в інших літературах, зокрема українській. Так, у статті про Володимира Самійленка, віддаючи належне поетові, який “звернувся до класичних форм вірша, вироблених у Західній Європі віками культурного розвитку”, автор простежує своєрідну динаміку освоєння цих форм у Самійленковій творчості: “Розпочав він поетичну роботу з олександрійського вірша, з тим невдовзі спинив свою увагу на білому п’ятистопному ямбі, а далі на гекзаметрі, елегійному диметрі, октаві, секстині, сонеті. Особливою любов’ю Самійленка користався сонет, ця надзвичайно сувора і струнка форма вірша, досконаліше від якої світова лірика не створила нічого” [2, 195].

Про те, що форма сонета вже в перші десятиліття ХХ ст. набула значного розвитку в білоруській літературі, може свідчити факт її теоретичного осмислення. Сонетові присвячує М. Багдановіч однойменну статтю з підзаголовком “теоретично-історичний нарис”, у якій акцентує увагу на найважливіших складниках структурно-змістової і композиційно-образної організації сонетної жанрострофи, що вимагає неабиякої майстерності від митця. Тільки з урахуванням таких вимог, зазначав поет, “зможе постати та висока краса, при якій, як каже класичний вірш Буало, “un sonnet sans défaut vaut seul un long poëme” (“добре написаний сонет вартий цілої поеми”) [3, 382]. 1927 року в Мінську з’являється монографічне дослідження вже згаданого А. Баричевського – “Теорія сонета”. Сонетний вірш збагачується тематично. Міхась Дубровскі звертається до написання вінка сонетів.

Однак нездорова суспільна атмосфера 1930-х років, яка дедалі більше давала про себе знати у зв’язку з посиленням культу особи Сталіна, призвела до того, що сонет механічно почали відносити до занепадницьких жанрів, а його автори піддавались відкритим нападкам вульгарно-соціологічної критики. Були репресовані такі видатні майстри сонетного жанру, як В. Дубовка, В. Жилка, А. Дудар, Ю. Лявонний та ін. [див.: 8, 18].

Друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст. означилися активними пошуками в царині жанротворення, зокрема сонетного вірша. З’являється ціла плеяда визначних майстрів слова, які глибоко переймаються сонетною формою, – Ніл Гілевіч і Олег Лойка, Ригор Барадулін і Василь Зуйонак, Генадзь Буравкін і Міхась Рудковскі, Янка Сіпаков і Міхась Стральцов, Анатоль Грачанікав й Уладзімір Каризна, Анедя Тулупава й Мікалай Віняцкі, Ян Чиквін й Анатоль Сербантовіч, Ніна Мацяш і Таїсія Бондар, Уладзімір Някляев і Соф’я Шах, Змітрок Марозав й Уладзімір Сівчикав, Анатоль Сис і Юрась Пацюпа, Андрей П’яткевіч і Серж Мінскевіч, Андрей Хадановіч і Міхась Баярин...

Сонет привертає увагу багатьох відомих білоруських дослідників. Різні аспекти висвітлення сонетної проблематики знаходимо в працях В. Рагойші, Е. Мартинової, У. Саньковця, Р. Станкевіч, В. Жибуля, М. Мартисевіч та ін.

Сонет громадянського й інтимного звучання, медитаційний та елегійний сонет, одичний і романсовий сонет, сонет-памфлет і сонет-байка – усе це маємо в доробку білоруських сонетярів. Поодинокі формально-змістові пошуки авторів першої половини ХХ ст. (згадаймо акросонет “Зірка” Якуба Коласа) в останні десятиліття знаходять плідний ґрунт у творчості багатьох авторів. До цікавих експериментів сонетного вірша (тут і сонет з кодою, і білий сонет,

й акросонет, і брахисонет) удаються Янка Сіпаков, Іван Лагвінович, Уладзімір Мархель, Міхась Баярин, Юрась Пацюпа... У доробку останнього, зокрема, такі унікальні жанрові різновиди, як сонет-газель-туюг, сонет-центон, сонет-аплікація, потрійний сонет з подвійною кодою та ін.

Широко культивований у творчості багатьох авторів сонетний вінок у поезії Змітрока Марозава “переростає” у вінок вінків; невдовзі вінки вінків з’являються з-під пера Миколая Віняцького, Соф’ї Шах (остання публікує цілий шерек таких вінкових структур).

2002 року в Мінську побачила світ “Антологія білоруського сонета” (упорядник Я. Хвалей), де надрковано твори сімдесяти авторів, 23 з них репрезентовані вінками сонетів. Доволі об’ємний чотиристорінковий том продовжив низку подібних антологічних видань на східнослов’янському просторі, таких як “Український сонет” (1976) і “Світовий сонет” (1983), “Сонет срібляного века”(1990) і “Западноевропейский сонет”(1988), певною мірою підсумував поважний доробок білоруських сонетярів. Хоч мусимо зауважити, що в значному за обсягом антологічному сонетарію натрапляємо не завжди на кращі твори, більше того, чомусь не знайшлося місця для таких постатей, як Якуб Колас, Гальяш Левчик, Янка Лучина, Юзюк Фарботка, хоч, наприклад, останньому упорядник присвятив навіть власного вірша, опублікованого в цьому ж виданні.

Тривалу історію має білоруський сонет і на теренах України. Не випадково українські неокласики, які надавали у своїй творчості особливого значення класичним віршовим формам, були, певне, й першими перекладачами білоруського сонета, зокрема Багдановічового, – М. Драй-Хмара, М. Зеров. М. Драй-Хмара ще 1929 р. публікує у своїх перекладах “Вінок” вибраних віршів М. Багдановіча, відкриваючи збірку сонетом “В єгипетській далекій стороні”, спорядивши її вступним словом, великою вступною статтею, примітками.

Пізніше поезії М. Багдановіча окремим томиком виходять у серії “Перлини світової лірики” у видавництві “Дніпро” (1967), де вміщено сім сонетів з одинадцяти, написаних автором білоруською мовою (перекладачі Р. Лубківський, Б. Степанюк, І. Гнатюк, Д. Паламарчук). Згодом В. Іванців публікує авторське видання перекладного “Вінка” поета (Біла Церква, 1996), умістивши у збірці й сонети “У Вільні”, “У темних вікнах сонного болота”, “В єгипетській далекій стороні”, останній у перекладі М. Драй-Хмари.

В антологію “Світовий сонет” Дмитра Павличка (1983) потрапили лише два білоруські сонетярі. Уміщено два переклади з М. Багдановіча та одинадцять з Янки Купали. У Павличковому виданні “Сонетів” 2004 року, крім Багдановічевих, опубліковані вже всі двадцять сонетних творів Янки Купали, а також сонетний цикл із чотирьох віршів “Рік” Ригора Барадуліна.

В українськомовному “Святі бджоли” Р. Барадуліна (1978), крім згаданого вже циклу “Рік”, перекленого Д. Павличком, маємо ще сонети “Все довші ночі – виспіли кістянки” (переклад В. Забаштанського), “Сонцелюб” (переклад В. Коломійця), “Хліб” (переклад Б. Степанюка). У “Вибраному” Ніла Гілевича (1978) та “Вічі слов’янських балад” Янки Сіпакова (1990) вміщено сонетні вінки “Нароч” і “Жінка” в перекладах Тамари Коломієць.

Якщо у вибраних творах Янки Купали 1947 чи 1970 років, а також у його “Ліриці” 1967 року не знаходимо жодного сонетного твору, то вже “Вибране” 1982 року представлено десятьма перекладами Д. Павличка.

Зовсім без сонетних віршів український читач отримав “Вибрані твори” Якуба Коласа (1951), “Вибране” і “Хліб мій насущний” Максима Танка (1959, 1968), “Вічний корінь душі” Ніни Мацяш (2005)...

Це ж спостерігаємо і в різних антологічних збірниках, як-от “Пісні з Білорусі” (1957), де опубліковано твори 37 поетів, “Калинові мости (1969), в якому побачили світ вірші 43 тодішніх молодих білоруських авторів, “Отче ім’я” (1982), де поряд з українськими надруковано твори і 17 білоруських поетів, “Слов’янське небо” (1972) і “Слов’янська ліра” (1983), що репрезентують відповідно 19 і 14 білоруських авторів, – і в жодному з видань не знаходимо сонетних творів. Подібна ж картина і в низці авторських збірників, як, наприклад, “Моложай” М. Черняка (1998) чи “Зоря з криничної води” В. Гея (2002), де, крім власних віршів, подано переклади багатьох білоруських поетів, від класиків до наших сучасників, і знову – жодного сонета.

Авторський антологічний збірник “Мелодії білоруської жалілки” (1998) (упорядник і перекладач В. Гуцаленко) вміщує поезії двадцяти двох авторів, чотири з яких – сонетні твори. Це Хведар Жичка, Змітрок Бядуля, Максим Багдановіч й Алесь Звонак. В антології сучасної української і білоруської поезії “Зв’язокрозрив” (2006), що репрезентує переважно покоління авторів, які дебютували в середині 1980-х років минулого століття, подибуємо лише два сонети Сержа Мінскевіча в перекладах Дзвінки Матіяш та Івана Лучука.

Не дуже пощастило білоруському сонетові і в таких поважних антологічних виданнях, як “Білоруська радянська поезія” (1948) чи однойменне двотомне видання 1971 року. У двотомнику, де в перекладах українських письменників представлено 96 найвідоміших авторів ХХ ст., не знайдемо й півдесятка творів сонетного жанру – лише “Відкопані зірничі” Пімена Панченка в перекладі Тереня Масенка, “Меч” Уладзіміра Жилки в перекладі Володимира Коломійця, “Слава” Алєся Звонака в перекладі Івана Драча та вінок сонетів “Обеліск” Хведора Жички в перекладі Юрія Петренка. У попередньому ж виданні, де на 300 сторінках уміщено твори двадцяти двох авторів, знаходимо лише єдиний сонет Пімена Панченка “Відкопані зірничі” (переклад Марка Зісмана).

Зрештою, сонетному віршу так само не щастило і в антологічних виданнях поезії білоруською мовою. Безсонетною була “Беларуская советская поэзия” 1949 року, “Беларуская дакастрычніцкая поэзия” 1967 року містить лише два сонети М. Багдановіча, досить скромно подано сонетні рядки і в найновішому антологічному виданні, що репрезентує білоруську поезію двадцятого століття, “Краса і сіла” (2003).

При всьому тому сонетна галузка білоруського вірша завжди знаходила вдячних шанувальників на українських теренах. І свідченням цього може бути славнозвісний “Сонет” М. Багдановіча, що на сьогодні відтворений по-українськи в шести відомих нам версіях М. Драй-Хмарою, Д. Паламарчуком, Д. Павличком, В. Гуцаленком, В. Стрелком, а також автором цих рядків.

Максім Багдановіч

СОНЕТ

(Ахвярую А. Пагодзіну)

Un sonnet défaut vaut seul un long poème. Boiteau

Паміж пяскоў Егіпецкай зямлі,
Над хвалямі сінеючага Ніла,
Ўжо колькі тысяч год стаіць магіла:
Ў гаршчку насення жменю там знайшлі.
Хоць зернейкі засохшымі былі,
Усё ж такі жыццёвая іх сіла
Збудзілася і буйна ўскаласіла

Парой вясенняй збожжа на раллі.
Вось сімвол твой, забыты краю родны!
Зварушаны нарэшце дух народны,
Я верую, бясплодна не засне,
А ўперад рынецца, маўляў крынца,
Каторая магутна, гучна мкне,
Здалейшы з глебы на прастор прабіцца.

УКРАЇНСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ БАГДАНОВІЧЕВОГО “СОНЕТА”:

Переклад М. Драй-Хмари

В єгипетській далекій стороні,
серед пісків, край голубого Ніла,
кількадесят віків стоїть могила, –
там зерна пригоршню знайшли в труні.

Це – образ твій, о краю мій забутий!
Прокинувшись нарешті, дух розкутий –
я вірую – удруге не засне,

В тисячолітньому пробувши сні,
воно засохло, та живуца сила
збудилася і буйно позернила
стрункий і гойний колос навесні.

а дзвінко й радісно вперед полине,
мов джерело, потужне і ясне,
що, на простір пробившись, вільно
рине.

Переклад Д. Паламарчука

Серед пісків в Єгипетській землі,
Де хвиля Нілу плюскає півсонна,
У горщику в гробниці фараона
Знайшли зерно в тисячолітній млі.

Це – символ твій, о краю мій забутий,
Народний дух, важкі розбивши пута,
Я впевнений – вже не засне повік;

Хай зерна ті і висохлі, й малі,
Живуца сила, звільнена з полону,
Проснулась в них, землі сягнувши лона,
І позернила колос на ріллі.

Він, ніби джерело дзвінке й прозоре,
Що, враз пробившись, вироста в потік,
Усе зміта і вільно рине в море.

Переклад Д. Павличка

В пісках Єгипту, кута зі скали,
Над хвилями синіючого Ніла,
Вісімдесят віків стоїть могила –
В горшку насіння жменю там знайшли.
Хоч зернятка засохлими були,
Їх приспана, але живуча сила
Збудилася і руна сколосила,

Здвигнула збіжжя золоті вали.
Це – образ твій, забутий рідний краю!
Розбуджена душа народна – знаю
І вірую – вже вдруге не засне,
А рине вгору з-під самого споду,
Мов джерело могутнє і ясне,
Що з тісняви пробилось на свободу.

Переклад А. Мойсієнка

Там, де піски в Єгипетській землі,
Де вабить далеч синім плесом Нілу,
Вже стільки тисяч літ стоїть могила...
У горщику насіння там знайшли.
Зерняток жменька – висхлі і малі.
І все ж таки життєва їхня сила
Збудилася і буйно вколосила
Рясними сходами на весняній ріллі.

Ось символ твій, забутий краю рідний!
Пробуджений народу дух погідний
Озветься в світі джерелом живим,
Яке вже не замулиться ніколи, –
Здолавши перепони вікові,
Новітнім співом забринить довкола.

Переклад В. Стрілка

В пісках єгипетських з віків імлі
Над хвилями синіючого Нілу
Багато тисяч літ стоїть могила:
В горшку насіння жменю там знайшли.

Ось символ твій, забутий краю рідний!
Пробуджений нарешті дух твій гідний,
Я вірую, безплідно не засне,

Хоч зернятка й засохлими були,
Але могутня і життєва сила
Проснулась і щосил заколосилась
Хлібами, що весною проросли.

А ринеться до світла, мов криниця,
Що набула буяння голосне,
Зумівши з надр на просторинь
пробиться.

Переклад В. Гуцаленка

В сипкім піску в Єгипетській землі,
Над хвилями синіючого Нілу,
Багато тисяч літ стоїть могила:
В горшку насіння там знайшли в імлі.

Хоч і засохли зернятка малі,
Та все ж таки життєва їхня сила,
Проснулась, розцвіла, заколосила
У час весняний збіжжям на ріллі.

Це – символ твій, забутий краю рідний!
Розбуджений народний дух побідний,
Я вірую, безплідно не засне,

А ринеться шукать щасливу долю,
Неначе джерело, що свій потік жене,
Спромігшись з ґрунту вирватись на
волю.

Притчевий характер твору дозволив побачене автором крізь часопростір у далекій єгипетській землі перенести на рідний ґрунт, тим самим заявивши про кредо митця, глибоко перейнятого вболіваннями за долю свого народу, його національне й соціально-культурне майбуття. Українські переклади загалом адекватно передають зміст і поетику Багдановічєвого вірша. Хоч, наприклад, уже в першому рядку – майже в кожному з перекладів – маємо окремі привнесення, що їх не спостерігаємо в оригіналі. Звичайно, такі привнесення, певні конкретизаційні елементи, які подибуємо в тому чи тому перекладі, слід розглядати з урахуванням різних факторів, що виявляють індивідуально-авторське розуміння художньої реальності. Наприклад, епітет *далекий*, якого немає в оригіналі, не видається зайвим у перекладі М. Драй-Хмари, оскільки він не порушує загальної гармонії рядка й певною мірою відображає координату описуваного. Можна сказати, що в змістовому плані не перечить оригіналові й оте Павличкове *кута зі скелі* (могила), хоч у стилістичному, безумовно, не на користь оригіналу. Повна змістова відповідність початкового рядка в перекладі Д. Паламарчука втрачає в художньому плані через небажаний збіг двох приголосних “в”: *Серед пісків в Єгипетській землі*. Не ліпшою фонічною організацією, до того ж невиразною змістовою кінцівкою характеризується переклад цього рядка В. Стрелком у збірнику “Тріада слов’янської поезії” (2008): *В пісках єгипетських з віків імлі*. Автор пропонованої статті для відтворення оригіналу дозволив собі вдатися до підрядної конструкції: *Там, де піски в єгипетській землі*.

Певною притягнутістю до рими першорядка (в цілому гармонійного) зумовлена змістова надлишковість фіналу “в імлі” в завершальному рядку розгляданої строфи Гуцалєнкового перекладу. Загалом у першій строфі з-поміж надлишкових лексичних елементів можна назвати й *вісімдесят віків* (у перекладі Д. Павличка), і *сипкий* (пісок) (у перекладі В. Гуцалєнка), й *у труні* (у перекладі М. Драй-Хмари), і *гробниця фараона* (в перекладі Д. Паламарчука), які, зрештою, не чужорідні елементи в художній системі вірша. Так само, як і образ *півсонної хвилі* в інтерпретації останнього, чого не маємо в оригіналі і що, за словами білоруської дослідниці Е. Мартинової, “не перечить логіці вірша, підсилює сприйняття тисячолітнього сну” [7, 152].

Надзвичайно цікавий, хоч і дещо віддалений від оригіналу другої строфи, драй-хмарівський образ *буйно позернула колос на весні* (пор.: *буйна ўскаласіла парой вясенняй збожжа на раллі*); тут, звичайно, можна гадати: справжнє позернення колосу відбувається навесні чи вже по весні, у літі). Що ж до перекладу цих рядків Д. Паламарчуком, який, певне, аби не пов’язувати образ із конкретною порою року, вдається до такої констатації: *І позернула колос на ріллі*; проте для читача залишається цілковитою загадкою, що взагалі означає *позернення колосу на ріллі*.

Багдановічеве *ўскаласіла... збожжа на раллі*, що спровокувало оте “кокос на рiллi”, означає: здiяти, проростати на рiллi. Це легко спостерегти в народнiй мовi, наприклад, в українсько-бiлоруському пограниччi. Зрештою, порiвняймо в однiй iз поезiй Генадзi Буравкiна: “Я ведаю: / Нядобрых моў няма, / У кожнай мiлагучнасць ёсць i сiла, / Якая песняроў *ўскаласіла* / I мудра зберагла, / Каб не скасіла / Ix нi хлусня, / Нi слава, / Нi турма”.

Д. Павличко цiком резонно вживає “руна сколосiла”, не акцентуючи, отже, увагу на власне порi року. А вже суто в павличкiвськiй манерi “здвигає” “золотi вали” збiжжя”, що, звичайно, мало бути як наслiдок тих весняних проростiв.

Цiкаво порiвняти iнтерпретацiю цих рядкiв у росiйських перекладах Б. Iринiна та Б. Спринчана. Б. Iринiн, на вiдмiну вiд Д. Павличка, не *здвигає золотих валiв* – але розгортає динамiку весняного проросту до жаданої точки вiдлiку – збору врожаю) *Хоть зерна высохли, но все же проросли, / Их пламенная жизненная сила / Проснулась вновь, пшеницу всколосила, / И урожай те зерна принесли*. У Б. Спринчана, з урахуванням такої поправки на пору року, читаємо: “И хоть тысячелетия в пыли / Они томилась, жизненная сила / Их соками земными воскресила, / И зеленью на пашне проросли”. Звичайно, в текстах обох авторiв доводиться миритися з утратою тiєї енергiї, яку маємо в *буйна ўскаласіла*. Саме з акцентуацiєю на весняне зело, а не колос iнтерпретує цi рядки болгарськiй перекладач Х. Попов: “Макар и спечени от топлината, / зърната имали живот и сили, / събудили се, буйно изкласили, / облекли нивата в зеленина”.

Значно програє Стрелковий переклад аналiзованої строфи (у згаданому збiрнику поданий як у росiйському, так i вкраїнському варiантах, до того ж iз недоречною тавтологiєю *сила – щосил* в останньому): “Хоч зернятка й засохлими були, / Але могутня i життєва сила / Проснулась i щосил заколосилась / Хлiбами, що весною проросли”.

Заключнi терцети “Сонета” М.Багдановiча в iнтерпретацiях М. Драй-Хмари, Д. Паламарчука i Д. Павличка загалом адекватно передають букву й дух оригiналу, чого, на жаль, не можна сказати про переклади В. Гуцаленка та В. Стрелка. *Дух народны... бясплодна не засне*, каже М. Багдановiч останнiми рядками першого терцета. Зауважмо, нi М. Драй-Хмара, нi Д. Паламарчук, нi Д. Павличко не дозволили собi скалькувати, здавалося б, нехитру фразу, оскiльки, певне, вiдчували її неприроднiсть в українському контекстi, натомiсть i В. Гуцаленко, i В. Стрелко вдалися до полегшеного варiанту. Так само неприродно виглядає *джерело, що свiй потiк жене* в Гуцаленковому перекладi. В. Стрелко вживає неактуалiзовану у значеннi “джерело” лексему *криниця* (в українськiй мовi iснує вислiв “джерельна криниця”, що вибудований, зрозумiло, не на тотожнiй основi поєднуваних понять), i, вiдповiдно, *ринеться, мов криниця*, не отримує достатнього аперцепцiйного пiдґрунтя. Та й граматично фраза кульгає: замисть *криниця, що набула буяннiя голосне* мало б уживатися *криниця, що набула буяннiя голосного, хоч набула буяннiя* – надто роблено.

Згаданий сонет Максiма Багдановiча М. Драй-Хмара [5, 5; 6, 26] назвав свого часу “цiлою епопеєю” для бiлоруса, а збiрку “Вiнок” у своєму перекладi – “першою ластiвкою, що перелетiла з Бiлорусi на Україну”. I не помилився в тому, “що такий перелiт – не в один тiльки, а в той i той бiк – триватиме й надалi”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багдановiч М. Беларускае адраджэнне // Багдановiч М. Збор твораў. – Мiнск: Навука i тэхнiка, 1968. – Т. 2. – С. 213–241.
2. Багдановiч М. В. Самийленко // Багдановiч М. Збор твораў. – Мiнск: Навука i тэхнiка, 1968. – Т. 2. – С. 195.

3. Багдановіч М. Санэт // Багдановіч М. Збор твораў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1968. – Т. 2. – С. 381–382.
4. Барычэўскі А. Паэтыка літаратурных жанраў. – Менск, 1927. – 168 с.
5. Драй-Хмара М. Життя і творчість Максима Багдановіча // Багдановіч М. Вінок. – К.: Держвидав України, 1929. – С. 7–36.
6. Драй-Хмара М. [Передмова] // Багдановіч М. Вінок. – К.: Держвидав України, 1929. – С. 5–6.
7. Мартынава Э. Беларуска-ўкраінскі паэтычны ўзаемапараклад. – Мінск: Навука і тэхніка, 1973. – 208 с.
8. Сеньковец В. Белорусский сонет 1910-х – 1930-х годов: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Минск, 1990. – 20 с.

Отримано 4 квітня 2010 р.

м. Київ

Сергій Ткаченко

УДК 811 255. 4

РОЛЬ ЧАСОПРОСТОРОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РІЗНОМОВНИХ ТЛУМАЧЕНЬ ОДНОГО ВІРША АРТЮРА РЕМБО)

У статті розглядаються часові та просторові характеристики вірша “Відчуття” Артюра Рембо як визначальні елементи структури оригіналу і його перекладів українською, російською та англійською мовами. Відтворення художнього цілого першотвору значною мірою залежить від взаємодії цих двох чинників.

Ключові слова: поетичний переклад, художнє ціле, часовий, просторовий.

Serhiy Tkachenko. The role of temporal and spatial aspects in translation (based on the interpretations of one of Arthur Rimbaud's poems in different languages)

The article analyses temporal and spatial characteristics of Arthur Rimbaud's "Sensation", treating them as crucial elements of both French original and its poetic translations into Ukrainian, Russian and English. The reconstitution of the artistic integrity of the original largely depends upon the interplay of these two factors.

Key words: poetic translation, artistic integrity, time, space.

Твір, вибраний за об'єкт перекладознавчого аналізу в зазначеній площині, називається “Відчуття” (“Sensation”). Його разом із віршами “Офелія” (“Ophélie”) та “Сонце і плоть” (“Soleil et Chair”) Артюром Рембо відправив 24 травня 1870 року лідерові парнасців – поету Теодорові де Банвілю. У супровідному до надісланих віршів листі п'ятнадцятирічний юнак запевняв літературного метра, що вважає парнасцем кожного справжнього поета, і висловив надію, що через два роки й сам стане парнасцем.

Ось як звучить у французькому оригіналі цей вірш:

Par les soirs bleus d'été, j'irai dans les sentiers,
Picoté par les blés, fouler l'herbe menue:
Rêveur, j'en sentirai la fraîcheur à mes pieds.
Je laisserai le vent baigner ma tête nue.

Je ne parlerai pas, je ne penserai rien,
Mais l'amour infini me montera dans l'âme;
Et j'irai loin, bien loin, comme un bohémien,
Par la Nature, heureux – comme avec une femme [10, 379].

Читаючи цей твір, неважко помітити, що він, як і деякі інші поезії початкового періоду творчості А. Рембо, наприклад, “Відповідь Ніни” (“Les Réparties de